

Ekologik yo'naltirilgan soliqlarning amaldagi tizimini va tegishli to'lov tizimini tahlil qilish qonunchilik darajasida tabiiy resurslar uchun to'lovlarni tartibga solishning yagona yo'nalishi mavjud emas degan xulosaga kelishimizga imkon beradi. Qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyat organlari atrof-muhitni boshqarishning asosiy tamoyilini - tabiiy resurslardan foydalanganlik uchun to'lov tamoyilini hisobga olishlari kerak, bu tabiiy resurslar uchun to'lovlarni belgilash va undirish tartibini belgilaydi. Tabiiy resurslar uchun to'lovning shaffof va tushunarli tizimini yo'lga qo'yish ekologik salohiyatdan puxta foydalanishni rag'batlantirish vositasi bo'lib xizmat qiladi, shuningdek, ekologik muvozanatni saqlash va tadbirkorlik sub'ektlarining iqtisodiy mas'uliyatini ta'minlashning asosiy omili hisoblanadi.

БЮДЖЕТ ТАШКИЛОТЛАРИНИ МОЛИЯЛАШТИРИШИГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ ОМИЛЛАР

Абдурахманов Кахрамон Абдумажитович

*Тошкент давлат иқтисодиёт университети ҳузуридаги
«Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантиришнинг илмий асослари
ва муаммолари» илмий-тадқиқот маркази мустақил изланувчиси*

Баъзан бюджет ташкилотларини молиялаштиришга кўпинча уларнинг молиявий барқарорлигига таъсир кўрсатадиган турли омиллар таъсир кўрсатади. Иқтисодий шароитлар, ҳукумат сиёсати ва қоидалари, ташкилий тузилма, манфаатдор томонлар ўртасидаги муносабатлар ва молиявий бошқарув амалиётлари маблағларнинг мавжудлиги ва самарали ишлатилишига сезиларли таъсир кўрсатади. Бу омилларни тушуниш бюджет ташкилотларининг молиявий бошқаруви ва фаолиятини такомиллаштиришда ҳал қилувчи аҳамиятга эга.

Бюджет ташкилотларини молиялаштириш уларнинг фаолияти ва дастурларини қўллаб-қувватлаш учун молиявий ресурсларни сотиб олиш ва ажратишни назарда тутди. У турли жиҳатларни, жумладан, молиялаштириш манбалари, бюджетлаштириш жараёнлари ва молиявий режалаштиришни ўз ичига олади.

- бюджет ташкилотлари маблағларни давлат ажратмалари, грантлар, шартномалар, хайриялар ва ўз-ўзидан ишлаб чиқарилган даромадлар каби бир нечта манбалардан олади. Молиялаштиришнинг хилма-хил манбаларини ва уларнинг оқибатларини тушуниш молиялаштиришнинг мавжудлигига таъсир қилувчи омилларни таҳлил қилиш учун жуда муҳимдир.

- бюджетлаш жараёнлари бюджет ташкилотларида турли дастурлар ва тадбирларга ажратилган молиявий ресурсларни аниқлашда муҳим роль ўйнайди. Бюджетни шакллантириш, ижро этиш ва мониторинг

жараёнларини таҳлил қилиш маблағларни тақсимлаш ва улардан фойдаланишга таъсир этувчи омилларни тушунишга ёрдам беради.

1-расм. Молиялаштиришга таъсир этувчи омиллар таҳлили

Бюджет ташкилотларини молиялаштиришга турли омиллар таъсир қилади, жумладан, ЯИМ ўсиши, инфляция суръатлари ва фискал сиёсат каби иқтисодий омиллар давлат даромадлари, донор маблағлари ва бюджет ташкилотлари учун умумий маблағлар мавжудлигига таъсир қилиши мумкин.

Давлат сиёсати ва қоидалари, жумладан, бюджет йўриқномалари, молиялаштиришнинг устувор йўналишлари ва ҳисобот талаблари бюджет ташкилотлари учун молиялаштириш ландшафтини шакллантиради.

Бюджет ташкилотларидаги тузилма, бошқарув механизмлари ва қарорлар қабул қилиш жараёнлари уларнинг молиявий ресурсларни таъминлаш ва самарали бошқариш қобилиятига таъсир қилиши мумкин.

Давлат идоралари, донорлар, жамоат ҳамкорлари ва бошқа манфаатдор томонлар билан ҳамкорлик алоқалари бюджет ташкилотларини молиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш имкониятларига таъсир қилиши мумкин.

Бюджет шаффофлиги, ҳисобдорлик механизмлари ва молиявий ҳисоботларни ўз ичига олган молиявий бошқарувнинг тўғри усуллари бюджет ташкилотларининг молиячилар учун ишончлилиги ва жозибадорлигини ошириши мумкин.

Ушбу омилларни тушуниш ва таҳлил қилиш бюджет ташкилотлари учун молиявий ресурсларни таъминлаш ва бошқариш билан боғлиқ муаммолар, имкониятлар ва стратегиялар ҳақида тушунча беради. У

такомиллаштириш йўналишларини аниқлашга ва маблағларнинг мақсадли сарфланишини таъминлаш учун самарали молиявий бошқарув стратегияларини ишлаб чиқишга ёрдам беради.

харажатлар жараёни ва натижаларини шакллантириши мумкин.

Хулоса қилиб айтганда, бюджет ташкилотларини молиялаштиришга турли омиллар таъсир кўрсатиши мумкин. Шунини таъкидлаш керакки, бюджет ташкилотларини молиялаштиришга таъсир қилиши мумкин бўлган омиллар:

- ✓ *Иқтисодий шароитлар;*
- ✓ *Ҳукуматнинг устувор йўналишлари;*
- ✓ *Ҳуқуқий ва меъёрий асос;*
- ✓ *Ташкилий самарадорлик ва жавобгарлик;*
- ✓ *Ташқи молиялаштириш манбалари;*
- ✓ *Демографик ва ижтимоий омиллар;*
- ✓ *Молиявий бошқарув амалиётлари.*

Шунингдек, мақсадли сарф-харажатлар сиёсатнинг устувор йўналишлари, самарадорлик, маълумотлар, манфаатдор томонларнинг иштироки, бошқарув асослари ва ташқи омилларни диққат билан кўриб чиқишни талаб қилади. Ҳукуматлар далилларга асосланган ёндашувларни қўллаш ва тегишли манфаатдор томонларни жалб қилиш орқали ўз харажатлари дастурларининг таъсири ва натижаларини оптималлаштириш, долзарб ижтимоий эҳтиёжларни қондириш ва керакли сиёсат мақсадларига эришишлари мумкин.

НОРАСМИЙ ФАОЛИЯТ ЮРИТИШГА УНДАЙДИГАН ИЖТИМОИЙ- ИҚТИСОДИЙ ОМИЛЛАР НАЗАРИЯСИ

Алимардонов Ғайратжон Нуралиевич

*Тошкент давлат иқтисодиёт университети ҳузуридаги
«Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантиришнинг илмий асослари
ва муаммолари» илмий-тадқиқот маркази мустақил изланувчиси*

Норасмий сектор иқтисодий қийинчиликларга дуч келган шахслар учун хавфсизлик тармоғи бўлиб хизмат қилади ва ўзгарувчан иқтисодий шароитларга мослашувчанликни тақлиф қилади. Шунга қарамай, норасмийликнинг кенг тарқалиши иқтисодий тенгсизлик, солиқ тўлашдан бўйин товлаш ва расмий иқтисодий тузилмаларнинг умумий самарадорлиги билан боғлиқ муаммоларни келтириб чиқаради.

Норасмий иқтисодий фаолият бўйича мавжуд тадқиқотлар иқтисодиётнинг ушбу муҳим сегментини ҳар томонлама тушуниш имконини беради, унинг таърифи, кўлами, иқтисодий ривожланишга таъсири ва у тақдим этадиган муаммолар ва имкониятларни ўз ичига олган